

Kennisatelier Zelf Doen

Workshop Beschermjassen

Beschermjassen is een krachtig en herkenbaar werkmodel maar tegelijkertijd ook complex en omvattend. Voor deze workshop heb ik ervoor gekozen bij mijn eigen verhaal te blijven en om de werking van Beschermjassen zelf te ervaren met behulp van een oefening. In het onderstaande geef ik beknopt meer weer over Kitlyn de grondlegger van Beschermjassen en het model.

Kitlyns verhaal

Beschermjassen is een visie en benadering die gefundeerd is in het levensverhaal en de ervaringen van Kitlyn Tjin A Djie. Zij begint altijd bij haar eigen verhaal, haar naam, familie en herkomst. Door, vaak met humor, te vertellen wie ze is, waar ze vandaan komt en wat maakt dat ze geworden is zoals ze is, nodigt ze de toehoorders uit te reflecteren op hun eigen verhaal.

Kitlyns verhaal gaat over diversiteit, migratie en pendelen tussen culturen. Zij is zelf migrant uit Suriname, met Chinees, Vietnamees, Portugees, creools en Duits bloed. Zij komt voort uit de joodse, de katholieke en de protestantse traditie. Haar vaders lijn was patriarchaal, haar moeders lijn matriarchaal. Ook vandaag de dag nog woont haar familie verspreid over de hele wereld. Ze is getrouwd met een Nederlander, heeft twee volwassen zoons en 3 kleinkinderen. Zij weet als geen ander hoe het is om te pendelen tussen contexten, culturen en loyaliteiten. Haar naam betekent in het Chinees GENOEG. Ze is de vierde dochter uit een gezin met 6 dochters. Haar vader verboog Kitlyn naar Kitlyn omdat hij haar een westerse naam wilde geven. Lynn is een Amerikaanse naam. In haar naam zijn zo het oosten en het westen verbonden. Het maakt dat ze zich gedragen voelt door haar familie.

Kitlyn is een transcultureel systeem therapeut, ze is opgegroeid in Suriname en kwam in Nederland studeren en werken in de hulpverlening. Ze ontdekte hoe migranten vaak niet begrepen worden door Nederlandse professionals en dat de dominantie visie, opvattingen en daaruit voortvloeiende vragen volstrekt niet aansluiten bij de context van waaruit migranten in het leven en de relatie staan. Ze ontdekte dat professionals zich hier helemaal niet van bewust waren. Ze waren geneigd om vanuit dit onbegrip het anders zijn, de minoriteit te diskwalificeren. Hierdoor stopte de dialoog en was de relatie, het hulpverleningscontact en het leren gedoemd om te mislukken.

Wat is Beschermjassen

Beschermjassen is een model dat ruimte schept voor diversiteit en is gericht op effectieve communicatie. Wat is nodig om de ander, ook wel 'de vreemde ander' te verstaan, de dialoog open te houden? Deze manier van werken vergt een inzet waarbij niet alleen de hulpvrager maar ook de hulpverlener kwetsbaar is. **De relatie staat centraal.**

Beschermjassen betekent bescherming bieden door mensen in te bedden in hun krachtbronnen. Veiligheid en warmte bieden, mensen omhullen in het oude vertrouwd. Je zoekt naar ankers en steunfiguren in de geschiedenis van de persoon, diens familie en netwerk.

Het model is ontwikkeld vanuit de hulpverlening aan migranten maar de toegevoegde waarde van deze benadering is breed toepasbaar. Mensen maken door migratie een extra kwetsbare fase door,

de zogenaamde 'liminele fase' waar in het oude vertrouwde is losgelaten maar nog geen verankering in het nieuwe is ontstaan. Een verhuizing, echtscheiding, dood van naasten, verlies van werk zijn voorbeelden waarin mensen een vergelijkbare kwetsbare levensfase doormaken en gebaat zijn bij 'Beschermpjes'.

Een beschermjas is wat mensen nodig hebben om zich in een dergelijke kwetsbare fase te kunnen hernemen, weer in hun kracht te komen. Door verbinding te maken met het oude vertrouwde vinden mensen de kracht om zich in het hier en nu te hernemen. Het gaat erom weer verbinding te maken met eigen krachtbronnen en oplossingen. In je eigen familie verhaal vind je:

- 1) De dominante opvattingen die je hebt meegekregen
- 2) De manier waarop je familie is georganiseerd
- 3) De belangrijkste fase overgangen

Kennis hiervan is nodig om je eigen perspectief en waarheid te kunnen parkeren wanneer je op zoek gaat naar de historische en culturele bagage van de ander. Dit zoeken doe je door te vragen, door oprecht nieuwsgierig te zijn en DOOR te vragen. Jezelf/ je eigen verhaal in brengen, er naast te zetten. Dit werkt ontwapenend en uitnodigend en je krijgt automatische meerdere perspectieven/ waarheden.

Twee soorten familiesystemen: ik- versus wij systeem van families

Families vormen een beschermstelsel. Families dragen wijsheid met zich mee die belangrijk is voor je identiteit. Familie verhalen geven je toegang begrip van het probleem EN tot heling van wonden. Families worden echter vaak over het hoofd gezien als het gaat om het zoeken naar oplossingen, terwijl ze vaak de sleutel tot het geluk en de oplossing vormen. Als hulpverlener kan je gebruik maken van de krachten van families bij de aanpak van een probleem. Er is een groot verschil in opvattingen en organisatie van families tussen verschillende culturen. Natuurlijk zijn er veel nuances aan te brengen en mix vormen maar grofweg vallen er twee soorten systemen te onderscheiden. Een Ik-systeem waarbij het individu centraal staat en het wij –systeem waarbij het belang van de groep voorop staat. Nederlandse families hebben zich door de geschiedenis heen steeds meer ontwikkeld in de richting van het ik-systeem. Veel migranten komen uit een wij-systeem maar ook bijvoorbeeld in Drenthe vindt je nog elementen van het wij systeem en dan met name op het veen.

In het collectieve systeem zijn belangrijke thema's het in acht nemen van autoriteit, relationele afhankelijkheid, en vormgeven van familie continuïteit. Er zijn rituelen en gezagsstructuren die er voor zorgen dat volkomen helder is hoe grootfamilies over 3 of 4 generaties met elkaar omgaan. Het voortbestaan van de familie staat voorop, daarop is iedereen toegerust. Men steunt elkaar financieel, emotioneel en in het geval van calamiteiten en problemen. Daarvoor zijn er binnen alle families gezagsdragers. Deze verschillen per cultuur en familie. Besluitvormingsstructuren worden overgedragen van generatie op generatie. Gezagsposities kunnen wel veranderen door de jaren heen, afhankelijk van gebeurtenissen als scheiding, criminaliteit of migratie waardoor een nieuwe orde moet worden geschapen. Gezagsposities kunnen ook worden verworven door bepaalde kwaliteiten en maatschappelijke posities die een persoon inneemt. Als kind opgroeien in een ik-cultuur is wezenlijk anders dan in een wij- cultuur. In een wij cultuur ontleen je als kind je kracht en identiteit aan de bijdrage die je levert aan het systeem en dus niet aan persoonlijk prestaties.

Kinderen worden vaak opgevoed door meerdere verzorgers en hebben een economische functie, ze dragen zorg, later ook financieel voor hun ouders en andere familieleden.

In een ik systeem staat de individuele onafhankelijkheid, autonomie, zelfbeschikkingsrecht, zelfvervulling en privacy voorop. Autonomie is belangrijker voor geestelijk welzijn dan sociale verantwoordelijkheid en verbondenheid. Kinderen worden opgevoed vanuit dat autonomie denken.

Het ik systeem richt zich op het kerngezin, dus ouders en kinderen als eenheid, met het welzijn van de kinderen als voornaamste thema. Het onderwijs, welzijn en de hulpverlening in Nederland is ook sterk gericht op dit model, gericht op het gezin. Dit maakt dat de benadering, vraagstelling en het aanbod vaak niet aansluit bij de behoeften van migranten.

Ik cultuur	Wij cultuur
<ul style="list-style-type: none"> • gezin is basis • psychologische functie kinderen • autonomie is belangrijk • zelfbeschikkingsrecht • zelf ontplooiing • persoonlijke verantwoordelijkheid • persoonlijke prestatie • privacy • klein netwerk • open en direct in communicatie • vragen om hulp • schuld cultuur 	<ul style="list-style-type: none"> • familie is basis • economische functie kinderen • autoriteit in acht nemen • vormgeven van familie continuïteit • relationele afhankelijkheid • sociale verantwoordelijkheid • bijdrage aan het systeem • verbondenheid en sociale controle • groot netwerk • gesloten en indirecte communicatie • niet naar buiten treden met problemen • schaamte cultuur

De 5 interculturele competenties

Kitlyn helpt je om je bewust te worden van je eigen bril en blinde vlekken en vervolgens maakt ze duidelijk wat je kunt doen om in contact te komen en te blijven en de dialoog open te houden met de 'vreemde ander'. Het gaat hier om de 5 competenties van de interculturele dialoog.

- 1) kennis van je eigen historische en culturele bagage
- 2) kennis van de historische en culturele bagage van de ander
- 3) kunnen wisselen van perspectief
- 4) kennis van je eigen heilige huisjes 'dominantie opvattingen/waarheden'
- 5) blinde vlekken, bewust zijn van en alert zijn op de aanwezigheid van blinde vlekken

Oefening eetsituatie

Deze oefening heeft te maken met de 5 interculturele competenties. Vaak zijn mensen niet genoeg nieuwsgierig naar elkaar en durven ze niet DOOR te vragen. De oefening met de eetsituatie helpt je daarbij. Het helpt je om aan te sluiten bij de ander. Er komen allerlei verhalen los over de familiegeschiedenis, de omgang en oordeel over anderen. Het is belangrijk je eigen verhaal/perspectief er naast te zetten. Dan krijg je meteen al meervoudige perspectieven, verschillen, verschillende waarheden. Hiermee voorkom je de valkuil van het 1 dimensionale denken, 1 waarheid, oorzaak en gevolg denken. Er kunnen meerdere waarheden naast elkaar bestaan.

Teken de eetsituatie bij jullie thuis tussen je 6-12 jaar.

Wie zat waar? Was er een vaste plek? Waar zat jij, waar was de keuken, de deur, de ramen. Welke gewoonten of rituelen waren er, speelde religie een rol? Moest je alles eten, Moest je bord leeg of niet, scheidte je zelf op of werd er opgeschept. Wat werd er gedeeld aan tafel, was er stilte, gesprek of domein van straf??

Gebruik kleuren, symbolen woorden die bij jullie hoorden. Bij welk eten of geuren heb je een speciale herinnering of associatie?

Als er een belangrijke verandering heeft plaatsgevonden, bv. Migratie, verhuizing, scheiding, overlijden van een familie lid kan het nodig zijn twee tekeningen te maken, 1 van ervoor en 1 van erna.

Instrumenten

Een goede manier om inzicht te krijgen op je eigen historische en culturele bagage en op die van de ander is het maken van een genogram. Het maken van een genogram van de familie waarin je tenminste 3 generaties visualiseert, helpt je om in het perspectief van de ander te blijven en van daaruit vragen te stellen. Het helpt ook om zicht te krijgen op de belangrijkste steunfiguren, de dominante opvattingen en degenen die daarvan afwijken (de ontregelaars). Het zet de persoon letterlijk in zijn familie, netwerk en fundamenten.

In plaats van een genogram kan je ook kiezen voor een cultureel interview of levenslijn. Zoek daarbij steeds naar wat ze nodig hebben, wat of wie steun, kracht of troost biedt of dat vroeger bood, VOOR de migratie, echtscheiding, het verlies, de ziekte of letterlijk als kind. Creëer ankers en als deze er niet zijn, zoek dan naar iets wat die steun kracht of troost symboliseert. Het gaat erom te vinden wat kan helpen zich te hernemen. Iets uit het verleden dat hen kan sterken zich in het nu te hernemen, om deze moeilijke fase door te komen en zich stevig en zeker in de eigen fundament, te ankeren in het nieuwe.

Een alledaags voorbeeld is dat een kind dat voor het eerst naar school gaat de belangrijkste knuffel mee mag nemen in de eerste periode, iets wat vertrouwd is (en ruikt) en troost biedt om deze nieuwe beangstigende faseovergang te maken.

Beschermjassen en de eisen van Welzijn Nieuwe Stijl

De overheid verlangt steeds meer zelfredzaamheid en participatie van burgers. Van professionals wordt meer en meer een faciliterende rol gevraagd in het mobiliseren van eigen kracht. Het past bij beschermjassen dat een professional zich terughouden opstelt. Wat opvalt in de publicaties over Welzijn Nieuwe Stijl is dat er nergens over krachten in families wordt gesproken, alleen over buurt, wijk, sociale netwerken. Kitlyn Tjin A Djie en Irene Zwaan beschreven de toegevoegde waarde, de bruikbaarheid van Beschermjassen en de blinde vlekken in Welzijn Nieuwe Stijl. In het onderstaande baseer ik me op het nog niet gepubliceerde hoofdstuk uit het nieuwe handboek voor de jeugdprofessional dat in het voorjaar zal worden uitgegeven door Pro Education.

De 8 bakens in welzijn nieuwe stijl geven inhoud en richting aan een gemeenschappelijker, professioneler, en efficiëntere organisatie van maatschappelijk ondersteuning. Per baken geef ik beknopt aan hoe je beschermjassen kunt inzetten. Abonneer je op de nieuwsbrief Beschermjassen zodat je gebruik kunt maken van de toelichting op onderstaande beknopte versie.

1 Wees gericht op de vraag achter de vraag

Hulpvragers hebben vaak geen duidelijke vraag, ze hebben een klacht of probleemsituatie, veroorzaakt door een stapeling van factoren, geworteld in de historie en familie, meerdere leefgebieden betreffend. Dit willen reduceren tot 1 vraag duid op eendimensionaal opereren in plaats van het probleem systemisch te benaderen. Dit doet geen recht aan de complexiteit van de problematiek en de diversiteit onder burgers.

- ga terug naar de 'not-knowing-position', je kunt immers niet weten wat de eigen oplossingsstrategieën zijn van de familie
- breng je eigen gezinsperspectief in als oefening, stel je bij een nieuwe client de problemen voor alsof ze je eigen familie zou aangaan. Hoe zou je in dat geval willen dat de hulpverlener doet, wat mag hij beslissen wie moet hij daarbij betrekken. Door je eigen gezinsperspectief in te brengen voorkom je eendimensionaal denken. Als je werkelijk handelt naar hoe je zelf behandeld zou willen worden creëer je vertrouwen en kom je vanzelf bij de vraag achter de vraag.

2 Mobiliseer de eigen kracht van de burger

Families zijn gericht op overleven, op voortbestaan het hele systeem zet zich in om kinderen groot te brengen en elkaar te ondersteunen bij problemen. Pas als het niet lukt komt de hulpverlening in beeld. Het is sterk ontwikkeld bij families uit een wij systeem maar ook in de ik cultuur komt het hele systeem in beweging als er een ingrijpende gebeurtenis plaatsvindt. Er zijn altijd steunfiguren, gezagsdragers, organisatoren.

- benut het mechanisme van familie continuïteit
- vraag en erken in het eerste gesprek wat er allemaal al is gedaan in de familie om de klacht aan te pakken

3 Direct er op af, met name igv 'zorgmijders'

- onderzoek wie in de omgeving het best benaderd kan worden. Wie heeft (wel) een goed contact, gezag, respect of aanzien

4 Formeel en informeel

Het past bij welzijn nieuwe stijl en bij Beschermjassen dat de professional zich terughoudend opstelt. De professional is erop gericht het zelf-oplossend vermogen aan te spreken en te versterken. De overheid wijst op sociale netwerken, vrijwilligers organisaties wijk en buurt verbanden maar ziet families als informele krachtbron over het hoofd. Ook professionals zijn geneigd uit te gaan van het kerngezin en het familieverband buiten beschouwing te laten.

- Ga als professional op zoek naar de krachten in het familiesysteem
- Ondersteun de familie in het afstemmen en faciliteren van de verschillende perspectieven en oplossingsstrategieën ten behoeve van het familiebelang
- Onderzoek waarom het systeem nu niet werkt en op welke manier de oude structuur in de huidige situatie een nieuwe vorm kan krijgen.
- Benut skype, mail en social media om de stemmen van belangrijke personen in de familie te horen als ze elders op de wereld wonen. Want ook in de perspectieven van –vergeten- familieleden zitten vaak oplossingen

5 Doordachte balans tussen collectieve en individuele oplossingen

- collectieve oplossingen sluiten naadloos aan bij cliënten uit familiesystemen die niet gericht zijn op het individu maar op het collectief.
- Door b.v. het organiseren van een familievergadering, een eetvoorziening, cursus opvoeden in Nederland gebruik je inbedding van de groep en cultuur als krachtbron.

6 Integraal werken

- Breng continuïteit aan door oude gewoontes en patronen te helpen her-inneren en te vertalen naar het hier en nu
- Garandeer vervolgens continuïteit door vervolgens de relatie tussen jou en de persoon of familie centraal te zetten en niet het kind, de vraag of het aanbod.

7 Niet vrijblijvend maar resultaat gericht

Dit uitgangspunt gaat over afspraken wie wat doet. Wat doe je als professional en wat moet je daar als hulpvrager zelf aan bijdragen (of andersom!)

- aansluiten bij de oplossingen van de ander is een eerste vereiste om te kunnen toevoegen en resultaat te kunnen behalen
- Een blinde vlek in dit onderdeel is de tussenruimte, de relatie. Niet de interventie maar de relatie bepaald of hulpverlening effectief is. De houding en benadering (echt, warm, ondersteunend, niet-veroordelend) zijn daarbij cruciaal maar... niet meetbaar.

8 Ruimte voor de professional

Ruimte voor de professional betekent dat hij de ruimte krijgt om te doen wat nodig is, wat werkt. Werken met beschermjassen vergt soms een onorthodoxe benadering. Echt aansluiten bij de ander kan leiden tot ongebruikelijke oplossingen en strategieën. Ook het werken met meer generaties dan alleen het kerngezin is nog een grotendeels onontgonnen terrein. Voor families uit collectieve systemen is dit de enig logische stap bij het aanpakken van lastige situaties. De professional moet dus mogen werken vanuit meerdere perspectieven en meerdere waarheden.

Voor meer voorbeelden, verhalen en inspiratie voor vervolg:

Er zijn twee boeken geschreven die het gedachtegoed van Beschermjassen beknopt en helder uiteenzetten. Beide boeken zijn geschreven vanuit de narratieve benadering, ze staan vol verhalen uit de praktijk die de ideeën, inzichten en overtuigingen staven.

Het eerste boek 'Beschermjassen transculturele hulp aan families' richt zich primair op professionals in de hulpverlening. Maar het gaat ook over Drenthe, verhalen van Drentse professionals en laat zien dat deze benadering vaak ook voor Nederlandse families een eye opener is. Het tweede boek 'Managen van diversiteit op de werkvloer' richt zich op het instellingsniveau en daarbinnen op managers, coaches, opleiders en beleidsmedewerkers. Beide boeken hebben 3 praktische pijlers - dat wat je nodig hebt om het te doen- en 3 theoretische peilers, die helpen om systemen te analyseren en diversiteit in beeld te krijgen. In beide boeken gaat het erom oog te krijgen voor verschil daar goed mee om te gaan en de meerwaarde ervan te benutten.

Er is nog plaats in de eerst volgende basistraining Beschermjassen met open inschrijving:
Woensdag 7,14 en 21 maart 2012

Zie ook:

www.beschermjassen.nl, www.beschermjassenindrenthe.nl, www.beschermjassenpoli.org

Voor projectontwikkeling en implementatie, vertaalslagen van Beschermjassen naar verschillende praktijk, doelgroepen en werkvelden: info@stamm.nl of vraag Mariele Mijnlief mmijnlieff@stamm.nl